

Dudoks Binnenhof in het Raadhuis van Velsen in IJmuiden

Studie van
Barbara Kletter
samengevat door
Karin van Essen

Pleidooi voor reconstructie van de oorspronkelijke Binnenhof

*Het Raadhuis van de
gemeente Velsen,
ontworpen door architect
W.M. Dudok, gezien vanaf
Plein 1945 in IJmuiden.*

**“Het is de eeuwige uitdaging
voor alle creatief-werkenden
de wereld iets gaver, iets schoner,
achter te laten
dan zij werd betreden.”
Willem Marinus Dudok (1884-1974)**

Foto Janericloebe Wikimedia

Barbara Kletter

‘Barbara Kletter is beeldend kunstenaar. Ze groeide op in Zuid-Kennemerland en woont en werkt sedert 1979 in Amsterdam. In kunst opdrachten doet ze bewust onderzoek naar de (historische) context van de locatie, zoals bij Schaal 1 : 4 in Zoetermeer en Schemerlicht in Terneuzen. In 2000 ontdekte zij bij een kunst opdracht aan de Leidse

Vaart in Heemstede, dat de Duitse Wehrmacht de oorspronkelijke gesmede Amsterdamseschoolbrug opblies vanwege de Atlantikwall. Zij presenteerde haar ontwerp in het historische landschap van de Waterleidingduinen opnieuw als transparante brugleuning: Drinkwater.’ (Uit: Persbericht d.d. 24 maart 2014, tekst Korneel Aschman).

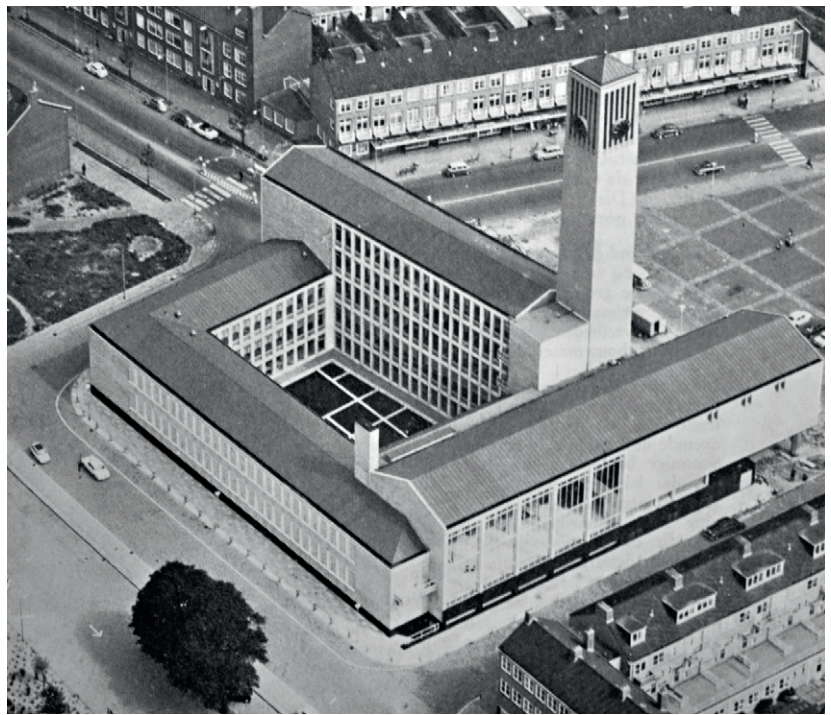
In het voorjaar van 2014 schrijft Korneel Aschman, adviseur Cultureel Erfgoed, in een persbericht: 'Het raadhuis van IJmuiden (1965) is één van de aansprekende ontwerpen van W.M. Dudok. Wat het raadhuis bijzonder maakt, is de binnenhof met kenmerkend blokkenpatroon. Op het Dudok-ontwerp en op oude foto's is zichtbaar hoe binnenhof en raadhuis een sterke eenheid vormden. Deze eenheid is door latere aanpassingen teloorgegaan. Recent werd het ooit unieke ensemble door beeldend kunstenaar Barbara Kletter herontdekt. Zij deed uitvoerig onderzoek naar Dudoks inrichting- en ontwerpprincipes. Deze studie zet zij graag in om gemeentebestuur en publiek enthousiast te maken voor herstel van dit centrale punt van de gemeente Velsen. Het raadhuis is inmiddels zonder binnenhof aangewezen als wederopbouwmonument 1962-1965. Het gebouw is echter zieloos zonder zijn groene hart.'

De hierboven bedoelde studie 'Dudoks Binnenhof, een studie van een bijzondere tuin van W.M. Dudok (1884 - 1974) in het Raadhuis van de gemeente Velsen te IJmuiden' van Barbara Kletter is te downloaden op <http://www.barbarakletter.nl/dudoksinnenhof>.

Het onderstaande is een beknopte weergave van deze studie, waarin duidelijk wordt, hoe vanaf het begin van het ontwerpproces voor architect Dudok de Binnenhof een vitale en essentiële rol heeft gespeeld.

Aanleiding voor het onderzoek

In 2013 besluit de gemeente Velsen architect W.M. Dudok te eren met een kunstwerk in de Binnenhof van het door hem ontworpen Raadhuis in IJmuiden. Een van de kunstenaars, die opdracht krijgen een ontwerp te maken, is beeldhouwer Barbara Kletter. Zodra zij de binnentuin betreedt, vermoedt zij dat deze niet in originele staat verkeert en zij gaat op onderzoek uit. Aan de hand van archiefonderzoek, literatuur over Dudok en gesprekken met specialisten, trekt zij de conclusies, dat Dudok de Binnenhof buitengewoon nauwkeurig heeft ontworpen, dat deze ook de kern is waaromheen hij het Raadhuis heeft ontwikkeld, en ook dat deze Binnenhof niet meer zichtbaar is.

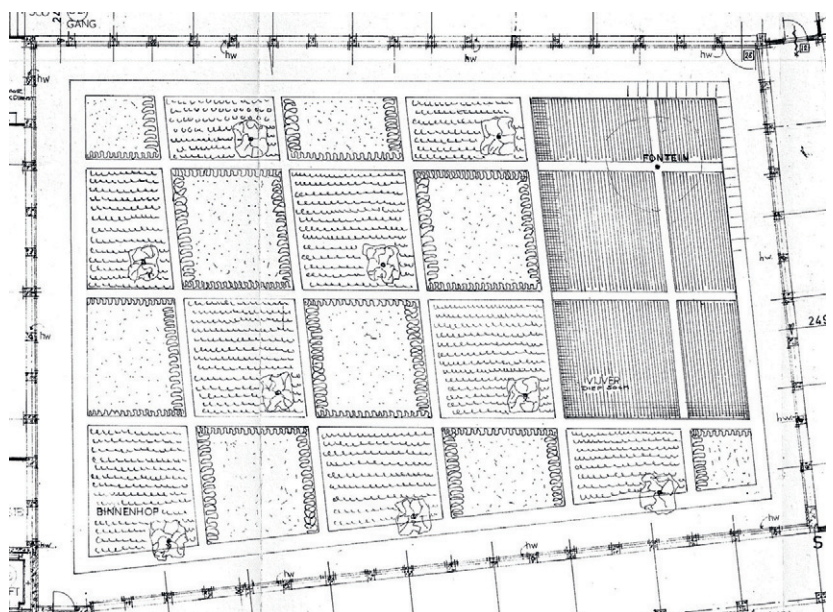

Dudoks ontwerp van de Binnenhof

Dudok schrijft herhaaldelijk, dat hij het Raadhuis gecreëerd heeft 'om een ruim bemeten Binnenhof'. In december 1949 schrijft hij aan B & W van Velsen: 'Het zakelijke kantoorgedeelte van het raadhuis is rondom een fraai aan te leggen binnenhof ontwikkeld, door een vijver met een fontein verlevendigd.' Daaromheen liggen de vier bouwdeelen. Het zuidelijke bouwdeel - met de burgemeesterskamer - laat Dudok in het verlengde lopen van de schuin lopende De Noostraat, de belangrijkste toegangsweg tot IJmuiden, ten oosten van het Raadhuis. Haaks op dit 'schuin' staande, zuidelijke bouwdeel plaatst hij het oostelijke bouwdeel. Het westelijke bouwdeel is noord-zuidgericht en maakt dus een scherpe hoek met het zuidelijke deel, kleiner dan

Luchtfoto van het Raadhuis van de gemeente Velsen in IJmuiden, 1965.

Tuingedeelte van de Binnenhof, plattegrond Raadhuis Velsen in IJmuiden, gedateerd 20 oktober 1961, getekend door W.M. Dudok.

De Binnenhof in de begintijd van het Raadhuis, geheel beplant met buxus, gras, Cotoneaster en Pachysandra (foto: Noord-Hollands Archief Haarlem, fotonummer KNA001006413).

ontworpen, loodrecht op de west- en op de zuidvleugel, waarin zich de representatieve ruimtes van het Raadhuis bevinden. Vanuit die vleugels kun je recht over de paden naar de overkant kijken. De paden loodrecht op de westvleugel lopen evenwijdig met de noordvleugel, de paden loodrecht op de zuidvleugel lopen evenwijdig met de oostvleugel. Daardoor hebben de vakken niet de vorm van een vierkant, maar van een parallellogram of een rechthoekig trapezium, op één uitzondering na: het vak in de zuidwesthoek is een vierhoek met dezelfde hoeken als die van de Binnenhof.

De paden (= de gridlijnen) hebben een nauwe relatie met de marmeren panelen in de gevels rondom. Welk pad je ook volgt, het krijgt in de gevel een 'verticaal verlengde' in de vorm van een paneel. Tussen elke twee panelen liggen drie ramen.

90°. Het noordelijke bouwdeel is west-oostgericht en staat haaks hierop. Hierdoor vormt dit noordelijke bouwdeel met de oostzijde een stompe hoek, groter dan 90°.

Analyse van de Binnenhof: de paden

Door het tekenen van gridlijnen maakt Dudok paden, die de Binnenhof in vierentwintig vakken verdelen. Opmerkelijk is, dat Dudok de paden heeft

Analyse van de Binnenhof: de plantenvakken

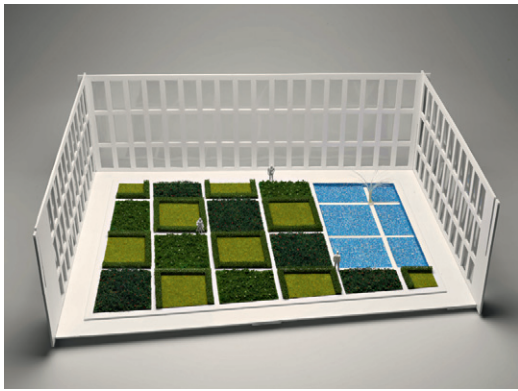
Op een door Dudok in 1961 getekende plattegrond staan in achttien van de vierentwintig vakken de tekens voor beplanting. Als bij een dambordpatroon bestemt hij de vakken om en om voor een buxushaag met gras respectievelijk struiken/heesters. Maar is het ook zo uitgevoerd?

Het gebruik van blokkenpatronen is kenmerkend voor Dudoks werk, zoals in het Raadhuis in Hilversum en op de begraafplaats Zuiderhof in diezelfde plaats. In het Raadhuis van Velsen treft men deze blokkenpatronen aan op onder meer het plafond van de Burgerzaal, de gangvloer in het souterrain en op een achterdeur.

Dan ontdekt Barbara Kletter in het Noord-Hollands Archief een brief (afgedrukt in haar studie), waarin Dudok de beplanting voorstelt. Voor het vak van de heester lijken twee soorten te worden afgewisseld: Pachysandra en Cotoneaster. Vervolgens vindt Kletter foto's uit de beginperiode van het Raadhuis, die laten zien dat inderdaad beide plantensoorten worden afgewisseld met de buxushaag met gras. In totaal zijn er drie vakken met gesloten buxushagen, vier vakken met Pachysandra, vijf vakken met Cotoneaster, zes open vakken met buxushagen, waarvan twee kleine buxushoekvakken. Dit zeer fraaie driedimensionale blokkenpatroon met vier kleuren levendig groen is wellicht het mooiste blokkenpatroon uit het oeuvre van Dudok.

De feestelijk aangelichte kelkvormige Fontein in de Binnenhof, vermoedelijk bij de opening in 1965 (foto: Noord-Hollands Archief Haarlem, fotonummer KNA001006414).

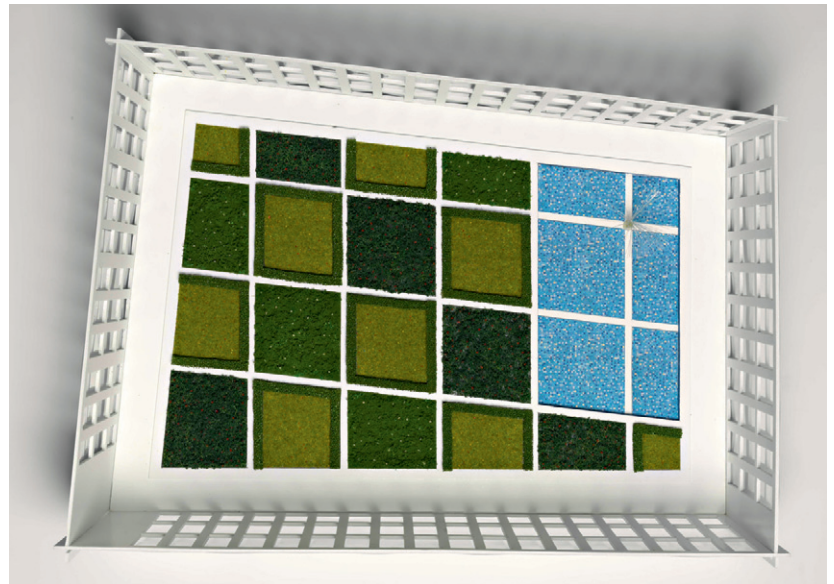

Analyse van de Binnenhof: de Vijver met de Fontein

In de noordoosthoek van de Binnenhof plaatst Dudok - in twee maal drie vakken - een Vijver, die de vorm heeft van een parallelogram. De gridlijnen/paden lopen door op de bodem en de wanden van de Vijver, die zijn bekleed met diverse tinten blauwe, turquoise, witte en gouden glasmozaïeksteentjes. Dit mozaïek is ook aangebracht onder de balkons en in de buitengevel van de Carillontoren. Boven de laatste kruising van twee paden in de noordoosthoek situeert Dudok de Fontein. Dit lijkt in esthetisch en logisch opzicht de juiste plaats, omdat deze dan vanuit de B&W-gang (zuidelijk bouwdeel) én vanuit de trouwvleugel (westelijke bouwdeel) goed zichtbaar is. De Fontein is het verticale element: transparant, ongrijpbaar, bewegelijk en levendig, met rustgevende geluiden.

Maquette

De door Kletter gemaakte maquette van de Bin-

nenhof, schaal 1:50, laat zien hoe zorgvuldig Dudok de Binnenhof geconstrueerd heeft.

De huidige Binnenhof

Architect Robert Magnée, de naaste medewerker van Dudok schrijft: 'Dudok meende dat zijn bouwwerken, door een bezoek daaraan, het beste zijn bedoelingen weergeven, waarbij hij hoopte en verwachtte dat zijn regie van ruimtebeleving zou worden begrepen en gehandhaafd, anders, zo stelde hij, begon de afbraak.' (Uit: 'Dudok, organisator van ruimte', Baarn, 1993.)

Wie de huidige Binnenhof bezoekt en Dudoks Binnenhofontwerp kent - water, groen, lichte kleu-

Links: Foto van de Maquette van Dudoks Binnenhof, schaal 1:50 © Barbara Kletter Amsterdam, september 2013, foto: Tom Haartsen).

Boven: Foto van de Maquette van Dudoks Binnenhof, bovenaanzicht, schaal 1:50 © Barbara Kletter Amsterdam, september 2013, foto: Tom Haartsen).

Binnenhof van het Raadhuis in IJmuiden, oostelijk deel met Vijver (foto: gemeente Velsen).

De Binnenhof in september 2013, richting oostzijde Raadhuis met links voor een oorlogsplaquette.

ren en weinig bouwmaterialen -, moet wel tot de conclusie komen, dat de bedoelingen van Dudok niet meer worden weergegeven, dat zijn regie van ruimtebeleving niet is begrepen en allerminst is gehandhaafd.

De Fontein is al lange tijd verdwenen. Kunstwerken krijgen wat Dudok betreft géén plaats in de Binnenhof. Het beeld van Peter Chinni - hoe mooi ook - hoort hier niet thuis, zeker niet in de Vijver.

Dit geldt ook voor de oorlogsplaquette.

Zes plantenvakken zijn intussen bestraat met circa 115 vierkante meter overwegend rode straatklinkers, - die meegaan in kleur en aanleg van de bestratingsvakken op Plein 1945 - en horen zeker niet in de door Dudok gecreëerde Binnenhof. De gelijkshakeling van de bestrating bevreedt te meer omdat het Plein - buiten - en de Binnenhof - binnen - zulke verschillende functies hebben.

Conclusies

1. De originele Binnenhof is een geheel groene tuin met een Fontein in een Vijver.

De bestrating en de objecten hebben grote afbreuk gedaan aan de schoonheid en de heilheid van de Binnenhof. De oorspronkelijke tuin - één grote zachte, groene, koele verblijfplaats - is steeds meer opgeofferd aan een 'verblijfplaats', waar weinigen

komen. De tijd lijkt gekomen om de Binnenhof in ere te herstellen. Dit kan gebeuren door de later geplaatste objecten en materialen weg te halen, het vijvermozaïek te restaureren, de Fontein opnieuw te installeren, de originele grindtegelpaden schoon te spuiten tot oorspronkelijke witte uitstraling en de juiste planten te herplanten.

2. Het blokkenpatroon is essentieel.

Dudoks rijkgeschakeerde groene 'tapijt' is sinds de bestrating niet meer herkenbaar als complete tuin. Zelfs als je weet dat er een blokkenpatroon is, zijn de door bestrating weggevalen plantenvakken niet voor de geest te halen. De regelmaat van het patroon wordt te veel doorbroken en dat is juist in deze Binnenhof onoverkomelijk: niet alleen omdat de plantenvakken langs de randen van de tuin al ongelijk aan elkaar zijn, of door het deel van de Vijver, maar ook omdat Dudok twee planten met elkaar afwisselt ten opzichte van de vakken van de buxushaag, wat een ingenieus en fraai driedimensionaal blokkenpatroon heeft opgeleverd.

3. Het Raadhuis sluit aan op de Binnenhof.

Dudok was een totaalkunstenaar en maakte Gesamtkunstwerken: zo heeft hij het meubilair en de glazen verlichtingsarmaturen speciaal voor dit Raadhuis ontworpen. Ook de Binnenhof is in nauwe samenhang met het gebouw ontwikkeld. Zolang het ontwerp van de Binnenhof niet her-

kenbaar is, kan het gebouw ook niet goed worden begrepen. Het aanzien van het Raadhuis is daarmee aangetast. In de wandelgangen rond de Binnenhof kun je vanuit 360 meter vensters onmogelijk de huidige tuin negeren.

4. De Binnenhof is Groen Erfgoed.

De Binnenhof is een bijzondere tuin uit de wederopbouwperiode en even prominent en monumentaal als het gebouw dat Dudok daaromheen heeft gecreëerd. De Binnenhof is de parel aan de kroon van alle door Dudok ontworpen (binnen)tuinen: groen en compleet ingericht met Vijver en Fontein.

5. Het Raadhuis en de Binnenhof boren gezamenlijk op de Rijksmonumentenlijst.

Het IJmuidense Raadhuis geniet nu voorbescherming en staat op de Rijksmonumentenlijst van We-

deropbouwmonumenten 1962 - 1965. De Binnenhof werd daar nog niet bij betrokken, zoals blijkt uit het document over het Raadhuis op de website van de Dienst Cultureel Erfgoed, waar achter 'Groen Erfgoed' niet van toepassing' staat.

Zoals de studie van Barbara Kletter laat zien, is het ensemble van Raadhuis en Binnenhof méér dan de som der delen. Nu de renovatie van het gebouw een feit is, wordt het tijd om de tuin in ere te herstellen.

Toekomst

Het Raadhuis en een herstelde Binnenhof zijn samen dermate bijzonder, dat het wenselijk zou zijn deze in de toekomst open te stellen voor het publiek. Iedereen, die deze mooie locatie komt ervaren, krijgt dan de kans om te constateren, wat Dudok bedoelde met zijn 'regie van ruimtebeleving'.

De Binnenhof, vanaf balkon zuidwesthoek Raadhuis, september 2013.

